

DE REFORMATIE

Weekblad tot ontwikkeling van het Gereformeerde leven

Onder redactie van Prof. Dr. F. J. J. Buijtenlijk, Dr. K. Dijk, Dr. V. Hepp en Dr. B. Wielenga

Medewerkers: Dr. H. A. van Andel, Solo; J. van Andel, 's-Gravenhage; N. Baas, Amsterdam; Prof. Dr. H. Bayneek, Amsterdam; Dr. Henry Beets, Grand Rapids, Mich., N.-A.; Dr. Joh. C. Breen, Amsterdam; Prof. Dr. F. W. Grosheide, Amsterdam; Dr. W. G. Harrenstein, Medan; Prof. Dr. T. Hoekstra, Kampen; Dr. G. Keizer, Tiel; Dr. B. A. Knoppers, Almelo; Dr. J. G. Kunst, Arnhem; Dr. H. W. Laman, Assen; Dr. C. Lindeboom, Amsterdam; Prof. Dr. S. O. Los, Voorburg; Dr. F. C. Meijster, Rotterdam; Dr. J. C. de Moor, Amsterdam; Prof. Dr. J. Ridderbos, Kampen; Dr. J. C. Rullmann, Utrecht; Dr. K. Schilder, Gorinchem; J. Schouten, Rotterdam; Dr. W. J. A. Schouten, Kampen; Dr. J. Thijs, Meppel; Dr. H. W. van der Vaart Smit, 's-Graveland; Dr. D. H. Th. Vollenhoven, Oostkapelle; Dr. J. de Vries, Tilburg; Dr. J. D. Wielenga, Anna Jacoba Polder; Mr. J. A. de Wilde, 's-Gravenhage.

Adres der Redactie:

Dr. V. HEPP, Paul Krugerstraat 55, Watergraafsmeer.

Drukkers-Uitgevers:

OOSTERBAAN & LE COINTRE, Goes.

Abonnement: f 1.25 per drie maanden bij vooruitbetaling.

Voor 't Buitenland f 7.50 (voor Amerika 3 Dollar) per jaar.

Advertentie: 25 ct. per regel. Reclames: 75 ct. per regel.

INHOUD: De Critiek der Ouderen. IV. — Uit de Schrift: Stichting (I Cor. 14:13e). — Kerkelijk Leven: Kerkelijk Leven en Chr. Vrijheid. III. — De aanklacht tegen Dr. v. d. Meulen. — Pop. Wetensch. Schetsen: De taak der Natuurwetenschap. V. — Uit het Pol. en Soc. Leven: Staat en Maatschappij. II. — Zending en Evangelisatie: De behandeling der Zending op de Geref. I. V. III. — Literatuur en Kunst: De moderne roman. IV. — Uit de Buitenl. Kerken: De Reformatie op onze Synoden. II. — Perschoon. — Stemmen uit onze Kerken. — Kerknieuws.

DE CRITIEK DER OUDEREN.

IV.

Wat moet ons antwoord zijn op de critiek der ouderen?

Hebben zij gelijk, wanneer zij klagen over beginselstapen en tekort aan idealisme en gebrek aan innerlijk geestelijk leven, en is er dus reformatie noodig in hun geest en naar hun wenschen? Of bezien zij het leven met te donkeren en somberen blik, en maken zij zich schuldig aan overdrijving en eenzijdigheid? Dit laatste zou, gelet op de psychische gesteldheid van den ouderdom, waarover ik in het tweede artikel schreef, zoo'n groot wonder niet zijn, en niemand minder dan Dr. Kuyper heeft, toen hij zelf de zeventig reeds gepasseerd was, de ouderen voor dat euvel gewaarschuwd. Hij heeft hun toegeroepen, dat „het een volk, en zoo ook een staatkundige partij, dan alleen wil kan gaan, zoo de jongeren de orfenis der ouderen weten te schatten, en zoo wie oud van dagen is, de nieuwe levensontplooiing in het jongere geslacht eer uittokt dan onderdrukt En daarom roep ik u toe: Laat de ouderen onder u de jongeren niet drukken“¹⁾

Dit woord wil ik hier overnemen.

De ouderen mogen niet vergeten, dat deze tijd een ander karakter draagt dan de hunne, en een periode van betrekkelijke rust en overwinning heel wat andersoortige vragen opwerpt dan een tijdperk van druk en strijd. De toestanden hebben zich gewijzigd. De evolutie in het maatschappelijk leven stelt nieuwe eischen. Op het terrein des geestes is de historie ook voortgegaan, en het zou zelfs van verstarung getuigen, wanneer wij precies zoo dachten en precies zoo spraken en precies hetzelfde deden als de ouderen.

Christenen zijn toch nieuwe mensen!

Gereformeerde Christenen dan allereerst!

Zij zullen zijn „kinderen van hun tijd“.

„De belijder van den Christus moet met zijn denken en doen leven in den pigen tijd, waarin God hem het leven gaf, en niet in een tijd, die voorbijging om niet weer terug te keeren Het Woord Gods gelooven doet altijd vooruitstrevend zijn, altijd naar de toekomst verlangen, bant alle reactionaire droomerijen.“²⁾

En als de ouderen hun oogen maar wijd open doen, zien ze toch ook veel goeds. Er is onder het jongere geslacht nog menige levensopenbaring, die reden tot vreugde geeft, en de tegenwoordige generatie vertoont nog niet het beeld van een ontaard geslacht. Ik zou tal van feiten kunnen noemen, die van geest en leven getuigen, en wanneer ik zie, welk een toewijding en ernst, welk een geestdrift in trouw onder onze jongeren gevonden wordt, is het mij een raadsel, hoe menig welbedagde niets anders weet te doen dan te klagen over de „lichtzinnige“ jeugd van tegenwoordig.

Doet zulk geklag onze jongen menschen geen schromelijk onrecht?

Is zulk „doleeren“ geen ondankbaarheid jegens God?

Wordt deze critiek, die geboren is uit verkeerde ontevredenheid, dat de jongeren niet precies zoo zijn en doen als de ouderen, goet zonde voor den

Heere, Die ook thans aan het zaad der gemeente de beloften van Zijn verbond vervult?

Daarmede is echter niet alle critiek der ouderen geoordeeld.

Al kunnen wij niet op hetzelfde punt blijven staan, waarop zij stonden, en al zijn wij in heel onze levensopenbaring noodzakelijk anders geworden, in meer dan één opzicht moeten wij, ondanks het vele, dat wij voor hebben, voor hen onderdoen en hun geestelijke prioriteit erkennen. Dit geldt eerst ten opzichte van de principiële belijding.

Wij staan, gelijk ik reeds opmerkte, niet zoo vast in de schoenen als zij. Voor ons zijn de dingen niet zoo onwrikbaar zeker, en wij zien de grenzen niet zoo scherp. Wij huiveren dikwerf om enkele stellingen zoo absoluut en anodietisch uit te spreken, en menig hart wordt zelfs geschokt door een geest van onzekerheid en twijfelmoedigheid.

Hoe dat komt?

Verschillende oorzaken kunnen genoemd worden.

Ik denk eerst aan den invloed van den tegenwoordigen tijd, die in het teken van het relativisme staat, en waarin voor het absolute schier geen plaats meer is. In verband hiermede moet ten tweede vermeld worden de wankeling, die de geweldige schok der laatste jaren heel het leven heeft teweeggebracht. Voorts mag niet vergeten de onzaglijke drang, die uitgaat van de vele problemen, waarvoor wij in dit tijdperk van gisting en woeling geplaatst worden. In de vierde plaats weerhoudt de vrees voor schijn-principes en beginsel-vertoon menigeen om een vast, belijnd standpunt in te nemen. Bij anderen is het de bekoring, welke in de synthese-gedachte schuilt, die hen het streng-principiële doet mijden, en eindelijk is de verflauwing en verzwakking ook te danken aan gebrek aan degelijke kennis.

Op dit laatste wil ik met nadruk wijzen.

Dit is een verschijnsel, dat verontrusten moet, en des te meer, omdat het gepaard gaat met een zekere minachting voor dogmatische en principiële scholing. Velen huiveren reeds, als ze het woord dogma hooren, en worden angstig, wanneer ge van leerstellingheid spreekt, en tegenover een onmiskenbaar intellectuelistische strooming van vroeger staat nu een geest, die de leer minderwaardig acht. En nu is dit zoo opmerkelijk, dat bij menigeen, die uit de hoogte verklaart, dat hij van het dogma niets hebben moet, omdat hij de mystiek begeert, er zoo weinig besef van dogmatische kennis aanwezig is, dat hij beter deed, eerst eens te gaan onderzoeken, wat we onder leer en belijdenis te verstaan hebben.

Dit gebrek oefent schadelijken invloed.

Het werkt de verslapping in de hand, en Prof. Grosheide zegt niets leveel, wanneer hij zich in zijn vroeger genoemd referaat aldus uitlaat: „Men zou zoo meenen, dat onze jonge intellectueelen althans, die zoo op de hoogte zijn van muziek en literatuur, wel allereerst bekend zouden zijn met het gereformeerde dogma en de geschiedenis van ons kerkelijk en godsdienstig leven. Het lijkt er niet naar. De meest bedroevende staaltjes zouden daarvan kunnen worden aangevoerd. De belangstelling heeft zich verplaatst naar den omtrek; en omdat men tenslotte maar één ding tegelijk kan doen, ligt het centrum verlaten. Maar dat wrekt zich.“³⁾

Hierin nu dient verandering te komen.

Tegen dat gebrek aan kennis en dat gemis aan belijdingheid moet de strijd worden aangebonden, en in dit punt zullen wij weer trachten, ons op te werken tot de hoogte der ouderen. Want juist hun principiële stoerheid en trouw aan het beginsel is hun kracht geweest, en Dr. Kuyper had nooit dien reuzenarbeid kunnen verrichten, die door hem tot stand is gebracht, wanneer hij niet strak de lijnen getrokken en eug het standpunt begrensd had. Omkeering in de geesteswereld wordt niet bereikt door eclecticisme, en overwinningen op het ongelooft be-

vecht men niet door synthese, maar dit is de overwinning, die de wereld overwint, nl. ons geloof, en het waarachtige geloof is nimmer vaag.

Hierbij heb ik nog een enkele vraag te beantwoorden.

Loopen wij bij deze beginsel-verscherping niet gevaar, exclusivistisch te worden, en meer te letten op hetgeen verdeelt dan samenbindt? Ontstaat er, als wij de lijnen scherp trekken, niet te felle partijstrijd, en eischt onze benauwde en verwarde tijd niet de eenheid en toenadering van alle Christenen? Op die vraag wil ik met Prof. Grosheide dit antwoord geven, dat samenwerking schoon en goed en geoorloofd is, wanneer wij in de eerste plaats het volkomen eens zijn omtrent het te bereiken doel, en een gemeenschappelijke basis kunnen vinden, die door allen van harte wordt ingenomen. Voorts moet er natuurlijk ook eenstemigheid heerschen over de middelen, waardoor het ideaal zal worden bereikt, en de algemeene beginselen, welke aan de actie ten grondslag liggen,⁴⁾ en eindelijk is noodig, dat wij van eigen standpunt ten volle zeker zijn. Zelf moeten we stevig in onze schoenen staan. Zelf moeten wij vasten grond onder de voeten hebben. Onze overtuiging moet zielsbeziel wezen, en indien niet de samenwerking verkeert in een fusie, waarin het eigene van ons belijden verloren gaat, en wij niet den minsten invloed oefenen. Daarom dringt alle samenwerking tot behoedzaamheid.

De Coalitie heeft het ons duidelijk geleerd.

Door niemand minder dan Dr. Kuyper is dit erkend.

In „Uit het diensthuis uitgeleid“ spreekt hij zich onomwonden op dit punt uit,⁵⁾ en wij hebben bij elke „toenadering“ op deze waarschuwing acht te geven. En nooit mogen wij ons binden, aan wie ook, wanneer die band van ons vroeg het offer van een onzer beginselen, en liever in eigen kring en op eigen erf klein en gering, doch innerlijk sterk en krachtig, dan in bond met anderen, die van ons verflauwing vorderen, groot en in aanzien.

In ons isolement ligt onze kracht!

Reeds te lang stond ik stil bij het eerste bezwaar der ouderen, en ik mag de beide andere niet voorbijgaan. Toegestemd moet ook worden, dat er bij de tweede generatie een tekort aan waarachtig idealisme is te bespeuren, en het elan onder ons niet zoo groot is als vroeger. Nu geloof ik wel, dat wanneer het goud weer in den oven geworpen werd, en we geroepen werden tot de hitte van den strijd, het oude, heilige vuur opnieuw zou opvlammen, doch nu vlamt het niet in den warmen gloed van voorheen. Bij alle „enthousiasme en applaus“ van onze dagen missen we toch den geestdrift, die den kerkelijken en schoolstrijd der tachtiger jaren doortintelde, en wij moeten ons dikwerf schamen, als we hooren, wat de ouderen voor de zaak des Heeren hebben overgehad.

Nu weet ik wel, dat waarachtig idealisme niet kan gemaakt worden.

Met vuurwerk, dat voor een oogenblik knettert en schittert en vonken spat en dondert, komen we allermintst klaar. Opgeschroefde „bezieling“ is nog erger dan de lauwheid der Laodicensen. Voor al dat surrogaat moeten we op onze hoede zijn, maar wel kunnen en moeten wij onzen God bidden, dat Hij door Zijn Geest onze harten beroere en doortrilte en vervulle met den heiligen ijver voor Zijn eere, die voor het zwaarste offer niet terugdeinst.

Die geesteswerking hebben wij voor alles noodig.

Het Pinkstervuur moet boven onze hoofden vlammen.

De adem Gods moet onzen hof doorwanen, en dan zal vanzelf het innerlijk leven ontwaken tot nieuwen bloei. Want hierin hebben de ouderen ongetwijfeld gelijk, dat aan het zieleleven vaak te

¹⁾ „Uit het diensthuis uitgeleid“, p. 21. (De spativering is van mij.)

²⁾ P. Biesterveld, „Kinderen huns tijds“, p. 79 e.v.

³⁾ Grosheide, t.a.p. p. 21.

⁴⁾ Grosheide, t.a.p. p. 24.

⁵⁾ p. 25 e.v.

weinig gedacht wordt. In de geweldige bedrijvigheid, die de actie „op alle terreinen des levens“ met zich medebrengt, is menige ziel verschrompeld, en de weg naar de binnenkamer dikwerf vergeten. En dit moet anders worden. Alleen bij nauwen omgang met God is het mogelijk, den strijd voor Hem te worstelen, en de ouden hebben daarom met zoveel heroïsme den kamp kunnen voeren, omdat hun leven was een wandel met Hem, in Wien al hun zielsterkte en levenskracht lag.

En volgen wij hun exempel.

Ook thans hebben wij behoefte aan persoonlijk geloof.

Meepraters en meezingers kunnen gemist worden.

En dan alleen zullen wij iets voor de wereld onzer dagen beteekenen, en dan alleen zal het Calvinisme invloed ten goede oefenen, wanneer wij, die de dragers van dat beginsel zijn, zelf die overtuiging beleven, en met onze gansche ziel en met al onze krachten in eigen leven Gods de oer geven. Ik wil het hierbij laten.

Slechts enkele dingen kon ik aanstippen, en het was mij ondoenlijk, alle punten uitvoerig te bespreken. Het bezwaar b.v. tegen wereldgeleerdheid en cultuurverreëring, dat m.i. het sterkst overdreven is, brengt ons op het terrein van de verhouding van christendom en cultuur; en dit is een onderwerp, dat niet in enkele regels is te behandelen, maar ons voor tal van vragen stelt. Hierop kan ik thans niet verder ingaan, wat mij niemand euvel duide. Ik heb mijn beschouwing van de critiek der ouden vooral geconcentreerd in hun graven tegen de principiële verflauwing, en ik hoop, dat ik aan hun bedenkingen voldoende recht liet wedervaren.

Mijn conclusie zal niet onduidelijk zijn.

Ik geloof, dat er geen reden voor de ouden is, om bij den bouw van den nieuwen tempel niets anders dan een klaaglied aan te heffen en, als in Ezra's dagen, luide te weenen, want God schenkt nog onnoemelijk veel goeds. Maar wel hebben wij jongeren te luisteren naar hun waarschuwend stem, die ons toeroept, geen duimbreed af te wijken van het Woord des Heeren, en van die belijdenis, waarvoor eens de martelaren hun bloed storten, en in den naam Gods de worsteling voerden.

En God geve ons nieuwe bezieling.

Zijn geest doorwaarde onzen hof.

Hij verhoore ook deze bede: „Slechts zij hun toegebeden, dat ze hoe eer hoe beter aansluiting aan de ziel van ons Christenvolk mogen zoeken en vinden, en in 't woord, dat ze spreken, iets van die warme bezieling mogen niten, die aan onze voortrekkers in 't bloed zat.“¹⁾ Het is de bede van hem, bij wiens graf een gelofte is afgelegd.

Zullen wij in staat zijn, die in te lossen?

K. D.

¹⁾ Kuyper, „Uit het diensthuis uitgeleid“, p. 21.

UIT DE SCHRIFT.

Stichting.

.... opdat de gemeente stichting moge ontvangen. 1 Cor. 14: 15c.

Stichting.

Welk gebruik — en misbruik — wordt van dit woord al niet gemaakt!

Sommigen meenen, alleen stichting te ontvangen, als zij onder de prediking vertroost worden, anderen wanneer hun gemoed gevoelig wordt aangedaan. De een vat stichtelijk op in den slapen zin van ordelijk en noemt „onstichtelijk“ al wat de orde en de ernstige stemming verstoort; en weer een ander denkt bij „stichting“ aan iets zeer innigs en intims, dat elk geloovige alleen voor zijn eigen hart ontvangt en waarvan hij dan ook aan anderen geene beschrijving kan geven.

Vraag eens aan de menschen, wat ze onder „stichting“ verstaan en ge zult zien, welke verschillende antwoorden ge ontvangt, en ook — hoe vele menschen er geen antwoord hebben; menschen, die het woord wel telkens gebruiken, maar die niet kunnen zeggen wat ze er eigenlijk mee bedoelen.

Wat is dan „stichting“?

Aan wien zouden we het beter vragen dan aan den apostel Paulus, van wien wij toch wel mogen overtuigd zijn, dat hij verlicht door den H. Geest, geweten heeft, wat hij met zijn woord bedoelde?

In het Schriftwoord, dat we hierboven gezet hebben, spreekt hij ook van „stichting“, en hij keert zich daarin wel allereerst tegen hen, die meenen, dat stichting iets zuiver individueels is, iets dat iedere ziel alleen voor zichzelf ontvangen kan. Hij gewaagt van de stichting der gemeente.

Voor velen wat oppervlakkig — indien Paulus het niet gezegd had. Dat er ook bij heel een Kerk, zulk een uitwendige, zichtbare Kerk, van stichting sprake zou zijn, schijnt hun op het eerste hooren wel wat ongesteljik gedacht.

En toch is het dat juist, wat de apostel op het oog heeft, en zoo hij ook al de stichting van den enkelen geloovige allerminst vergeet, hij brengt dat laatste toch altoos in verband met het eerste.

Metterdaad passen de begrippen „stichten“ en „stichting“ dan ook veel meer op de gemeente in haar geheel dan op den afzonderlijken geloovige. Want wat is stichten?

Immers niet anders dan „bouwen“, „opbouwen“. Reeds het Hollandsche woord zegt u dit duidelijk; denk b.v. aan een ander als: „gesticht“.

Maar nog nadrukkelijker ligt het in de uitdrukking, die Paulus hier bezigt, en overal elders in het N. Testament voor „stichten“ gebruikt wordt. Ze beteekent letterlijk: „huisbouwen“, en is dus van volle toepassing op de Kerk des Heeren, die het gebouw, het huis en de tempel Gods genoemd wordt. Dat Huis, dat Gebouw — alzoo de gemeente in haar geheel — heeft de apostel op het oog met zijn woord: „opdat de gemeente stichting moge ontvangen“. Hij zoekt hier — gelijk overal elders — den bouw der Kerk, het optrekken der muren van het Huis Gods.

Is dat ook ons zoeken?

Ach, wij gelooven, dat ook bij het beste deel der gemeente, deze stichting maar al te weinig de fewuste bedoeling en liefdesijver van het hart heeft.

Beste deel.

Daaronder rekenen wij hen, die oprecht hunself opbouw zoeken in liefde en geloof en geestelijke kracht; die daartoe zich onder de prediking begeven en daárhoeu uitstrekken de beide van hun hart.

Maar zoeken zij ook de Kerk, de gemeente des levenden Gods? Of is de Kerk van Christus hun slechts een plaats waar, en een middel waardoor ze gewoonlijk enkel op eigen stichting bedacht zijn?

En laten zij soms van die eigen stichting min of meer de gaven en de liefde afhangen, die zij der Kerk toewijden?

O, ziet daar eene roeping, die ons voelszins verwaarloosd lijkt; vooral in dezen tijd, in welken juist de Kerk zoozeer behoefte heeft aan heiligen ijver voor hare stichting. Echte reformatie heeft altoos de Kerk gezocht, en leven uit de beginselen der Reformatie is daarom een meê-zoeken, „dat de gemeente stichting moge ontvangen“.

Dat wij dan dit woord van den apostel bliken te verstaan, die, met name in dit hoofdstuk, — zie het verband slechts na — de eigen stichting stelt tegenover die der gemeente en dan de laatste roemt boven de eerste. Dan zullen wij onder de prediking niet alleen luisteren of er ook een woord voor onzen persoonlijken toestand is, maar bij dat luisteren ook op de opbouw der gemeente bedacht zijn; en bij den dienst der geboden niet slechts vragen, of onze individueele nooden voor God gebracht worden, doch ook de smeeking verstaan voor het gansche Huis des Heeren.

Dan zullen wij ook 't doel der ambten inzien en evenzoo onze eigen roeping in Christus' gemeente, om, met de ambtsdragers uit al onze macht, een iegelijk met de gave, door God hem bedoeld, te zoeken: „dat de gemeente stichting moge ontvangen“.

En uwe eigen persoonlijke stichting dan? Die is nu gegeven en aangewezen in de stichting der gemeente.

Want nu kan er bij den enkelen geloovige alleen van stichting, van opbouw sprake zijn, omdat hij een steen is in den muur van de woonstede Gods; naar 't vermaan van den apostel Petrus aan de geloovigen, dat zij „ook zelf als levende steenen zouden gebouwd worden tot een geestelijk huis.“ Dat Huis rijst op naar het door God gemaakt bestek; en nu heeft elke steen zich te laten leggen en invoegen op die plaats in den muur en in die richting, die de teekening aanwijst. Dan worden ze „gesticht“. En als de Heilige Geest den geloovige, den levenden steen, zóó behandelt, zóó aangrijpt, zóó wendt en keert en behouwt, dat deze, naar de lijnen van Gods Woord, precies op de plaats komt, waar de Groote Bouwmeester hem in Zijn Tempel hebben wil — in nederige of in sierlijke plaats — dan handelt de H. Geest „stichtelijk“ met hem; dan wordt die geloovige „gesticht“.

En nu moet ieder voor zichzelf uitmaken, waarin zijn stichting bestaat. Maar ze is niet altijd lieflijk.

Hebt ge wel eens het werk van den metselaar gadeslagen?

Zie, daar is nog eene opening in den muur, aan welke hij bezig is; maar de steen, dien hij in handen heeft, is voor die opening te groot. Een paar maal kantelt hij hem in zijn hand om en om, met kennersoog zoekend naar de juiste maat daar heft hij den troffel en het volgend oogenblik valt er een stuk aan zijne voeten.

Dat is „stichtelijk“!

v. A.

KERKELIJK LEVEN.

Kerkelijk Leven en Christelijke Vrijheid.

III.

Een gezond gereformeerd kerkelijk leven legt dus de persoonlijke christelijke vrijheid in geen enkel opzicht aan knellende banden. Met deze opmerking besloot ons vorig artikel. Het zij mij vergund, tot stavang van deze uitspraak, nog eenmaal het woord

te geven aan Professor Rutgers. „Bij Calvin daarentegen — aldus lezen wij even verder in de reeds aangehaalde rede — zijn het juist de gemeenteleden, die tezamen de kerk uitmaken (en dan natuurlijk niet met plaatselijke uitsluiting van de kerkedienaren, gelijk aan het zoogenoemde „parochie-stelsel eigen is), al worden zij ook onderwezen en geleid door den dienst des Woords en der Sacramenten. 't is toch door hen, dat de kerk wordt gevormd. Met betrekking tot de kerk zijn zij zeker wel het object hunner werkzaamheid; maar terzelfder tijd zijn zij daarvan ook het subject, in zover de werkzaamheid middellijk uitgaat van de gemeente in haar geheel en steeds onder haar controle staat. In één woord: dat de kerk de vergadering der geloovigen is, moet in vollen zin blijven gelden; ook voorzoo veel zij zichtbaar optreedt door de vorming eener eigen gemeenschap.“¹⁾

Ieder, die lezen kan, zal gevoelen, hoe hier over de vraag, of het kerkelijk leven eener- en de persoonlijke vrijheid anderzijds al of niet een tegenstelling vormen, een geheel ander licht opgaat dan in Roomsche en Luthersche kringen schijnt. In deze Gereformeerde beschouwing is de ruime geestelijke lucht, waarin het subject en het subjectieve ademen kan, niet opgesloten binnen de enge wanden van kerkelijke inzettingen; hier kan het zijn geestelijke longen volop verzadigen aan prikkelende zuurstof. Ver er vandaan, dat Calvin de rechten van het subject op geestelijk gebied onderdrukte, is hij van den aanvang af opgetreden met de bedoeling, om de vrijheid der conscientie te verdedigen tegen alle inzet of gezag van menschen.

Ja, de groote Hervormer is in deze zelfs van meer dan één zijde wel eens (misschien niet geheel onopzettelijk) zóó verkeerd begrepen, dat men hem, juist om deze vrije opvatting, heftig heeft aangevallen.

„Gelijk men op politiek gebied vaak geredeneerd heeft, vooral van Roomsche zijde, alsof Calvin dus de man was van het individualisme, de voorstander der beginselen van het natuurrecht, de geestelijke vader van de Revolutie, in zover deze de „rechten van den mensch“ als uitgangspunt nam, zoo is ook op kerkelijk gebied wel beweerd, in de laatste jaren zelfs nog meer dan vroeger, dat hij, wel niet met opzet of bewustheid, maar dan toch feitelijk het begrip van „genootschap“ in de kerk heeft ingebracht, en de geestelijke vader is van het collegiale stelsel van het kerkrecht.“²⁾

Inderdaad — voor wie op den klank afgaat, schijnt Calvin de gevaarlijke klip van het individualisme wel zeer dicht te naderen, maar meer dan schijn is dit ook niet, „want (en dit is het groote verschil, dat principieel is en geen samenhang toelaat) bij Calvin is de vrijheid der conscientie wel een los zijn van menschele banden, maar volstrekt niet een los zijn van God. Aan Hem is die vrijheid juist integendeel zóó geheel gebonden, dat zij buiten Hem zelfs niet kan bestaan.“³⁾

Wilt ge het in een paar woorden: het subjectivisme verfoeit alle menschelijk gezag in geestelijke zaken, omdat het, in wortel en kern autonoom, zichzelf ten wet wil zijn; het gezond subjectieve element in Calvin's beschouwing verfoeit alle menschelijk gezag in geestelijke dingen even stellig als het subjectivisme, maar omdat het in wortel en kern theonoom wil zijn, zich volstrekt wenscht te onderwerpen aan de waarheid Gods. Ook hier blijkt het, gelijk zoo dikwijls: wanneer twee hetzelfde doen, is het niet hetzelfde. „Punt van uitgang“ — zegt Rutgers volkomen terecht — „is voor Calvin, niet des menschen rechten, maar het recht, dat God op hem heeft; en alleen waar dat erkend wordt, kan er christelijke vrijheid zijn met betrekking tot anderen.“⁴⁾

Doch hiermee wordt nu ook vanzelf duidelijk, hoe wij in een vorig artikel spraken konden van het betrekkelijk goede, dat er nog in het subjectivisme onzer dagen schuilt. In zover het alle menschelijke autoriteit in zaken des geloofs als contrabande veroordeelt, mag het zich op niemand minder dan op Calvin beroepen en mogen wij, Gereformeerden, het ook in dezen tijd tot zekere hoogte waardeeren. Maar wanneer het 't goddelijk gezag van het Woord des Heeren als zoodanig verwerpt, staan wij daar met Calvin rechtvaardig tegenover. Vanhier dan ook de voorstelling van den Hervormer, „dat Christus de Koning is Zijner kerk, niet alleen voor zover die onzichtbaar is, maar ook in haar zichtbaar bestand, en gelijk zij hier op aarde geïnstituëerd is; dat Hij als zoodanig voor die kerk ordinantiën gesteld heeft, die zij als een onveranderlijke grondwet heeft te eerbiedigen; dat Hij zijne koninklijke macht met niemand deelt en ook aan menschen geene macht gaf over Zijne kerk te heerschen, maar integendeel allen onbepaald aan Gods Woord heeft onderworpen. De gemeenteleden zijn dus nooit, ook maar eenigszins van Hem onafhankelijk. Wat bij de regeling van het kerkelijk leven en bij de behandeling van vragen, die zich daarin voordoen, altijd op den voorgrond moet staan en den doorslag moet geven, dat is, niet wat aan de leden der gemeente al dan niet aangenaam is of wat zij

¹⁾ Rutgers, De Beteekenis der Gemeenteleden, pag. 13.

²⁾ a. w. pag. 13 v.

³⁾ a. w. pag. 14.

⁴⁾ a. w. pag. 14.